Parohia *„Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil”* – Pilu (Protopopiatul Arad)

A. ISTORICUL COMUNITĂŢII PAROHIALE. [PREZENTARE GENERALĂ A LOCALITĂŢII D.P.D.V. GEOGRAFIC, ISTORICO-DEMOGRAFIC, ARHEOLOGIC, CULTURAL, ECONOMIC, MONUMENTUL EROILOR] Localitatea Pilu – potrivit cercetătorului Coriolan Suciu – în lucrarea sa : Dicționar istoric al localităților din Transilvania rezultă că localitatea a avut diferite denumiri: la 1283 regele Ladislau al –IV-lea o denumește “ Terra Pyl “; în anul 1334, în Documente – Istoria României, Seria C Transilvania, așezarea este cunoscuta ca “ Possessio Pyli “ : in 1403 se numea Wamospewl si Nemespyl; in 1433 se consemnează simplu Pel; după 1467 se numea Nagy Pyl; in 1746 se numea Pel; in 1828 – Nagy Pel, iar in 1851 este denumit Nagy Pil. Comuna Pilu este așezata in Câmpia de Vest a tarii, pe malul stâng al Canalului Morilor si este străbătuta de la Sud la Nord de o sosea, construita intre anii 1890- 1895. Se află încadrată la Nord de satul Vărșand, la Sud de comuna Grăniceri, la Vest de Ungaria, iar la Sud-Est de comuna Socodor. Are forma dreptunghiulara cu trei ulițe principale: Ulița Mare – șoseaua; Ulița Bisericii şi Ulița Morii. Sistematizarea comunei s-a făcut între 1830- 1840 – primul document „Intrare” la Comitatul Arad, sub nr. 2044 din 1830. În cursul anului 1832 intră la Registratura județului actul cu nr. 22458 al locțiitorului consilierului comitatens (hyetes Tanacs) cu următorul obiect : „Locțiitorul consilierului județean …privind tabelul nominal urbarial al comunelor Pil si Vărșand Pilu-Mare, fiind așezat in valea Crișului Alb , a făcut parte din Voievodatul condus de Menumorut . Ca atare , așezarea a fost integrata in lumea româneasca , cu viața social-economica a sfârșitului mileniului intui si începutul celui de-al doilea . Comuna Pilu Mare a fost un punct de vămuire a transporturilor , după denumirea de Vamos Pel , existând ,, porturi pentru odihna si vămuire “. Așezarea Pilul este atestata istorica existenta in anul 1283 , ea fiind ocupata de către cumani , ce au năvălit concomitent cu tătarii şi luptându-se langa râul Kalka. Într-un răstimp de peste 700 de ani așezarea a avut diferite denumiri , cu numele principal ,,PEL” : Pyli , Pyl , Paly , Peel , Pelu , Naghy Pel , si așezări : Vamos Pel , Kis Pel , Nemes Pel . Denumirea veche este ,, PYL “, indicate de istoriografie si ne duce la cuvântul latin ,, PYLAE - ARUM “ , care înseamnă : porți , strâmtoare , defileu ; sau cuvântul ,, PYLUM - I, “ adică sulița { ! ! }, fiind diferit de unele indicate de o bibliografie istorica tendențioasa . Populația comunei a fost formata din iobagi si locuiau in sate, dependenți de stăpânul feudal, fără drept de strămutare de pe o moșie pe alta . Desființarea iobăgiei a avut loc in cursul sec. al IX-lea , ca urmare a revoluțiilor burgheze

din Europa – sec. V – IX. Abia in sec al VIII –lea s-au întocmit primele conscripții urbariale. In anul 1770 exista o populație activa de 1247 persoane; in anul 1776 au existat doar 985 de suflete . Au urmat mai multe recensăminte : in 1869 existau 1671 locuitori , in 1880 erau 1577 locuitori… iar in 1910 erau 1932 locuitori. Apartenenta religioasa : ortodocși – 1611 persoane ; romano-catolici – 150 persoane; reformați – 77 persoane ; evanghelici – 11; alte religii - 5 persoane. După Unirea din 1918, primul recensământ general a avut loc la 29 decembrie 1930, numărând 1020 barbari si băieți si 1044 femei si fete, in total 2064 persoane. După unirea forțata a Transilvaniei cu Ungaria, in cadrul Imperiului dualist Austro- Ungar, locuitorii au fost tolerați circa 10 ani cu privire la vorbirea limbii; dar prin Legea ungara nr.XLIV din anul 1868, paragraf 20 s-a acordat dreptul de a-si alege si decreta ca limba oficiala limba locuitorilor comunei ; aceasta lege a fost abrogata după anul 1880. Baronul Banffy Deso, fost prim-ministru al Ungariei intre anii 1895- 1899, declara : „Politica mea șovina este o năzuința irezistibila către un scop: crearea unui stat unguresc unitar si cu o singura limba”. La 24 iunie 1787 – la întrebare : “ Care este limba uzuala in comuna Pilu Mare ? “, răspunsul a fost : “ valahica “, adică limba româneasca (F.P.J.A., Dosar 54, Pachet VI, Arhivele Statului Arad). Protestele romanilor au culminat cu Memorandumul romanilor din Transilvania si Banat din anul 1892; împăratul Franz Iosif a refuzat sa-l primească dar procesul s-a judecat la Cluj si principalii inițiatori ai acțiunii au fost condamnați la ani grei de închisoare. Alături de popor lupta nationala si emanciparea economica si politica a romanilor a fost dusa de marii corifei : Vasile Mangra, Ioan Rusu Şirianu, Octavian Goga şi alții.

B. ISTORICUL BISERICII PAROHIALE [ISTORIA ZIDIRII EI] BISERICA - religia ortodoxa sau ,, Greco non unito ritui “ , cu primul preot Miklos Nicolae . La 28 iulie 1745 , Consiliul Locotenential din Pojoni , lua masuri drastice : interzicea romanilor a zidi biserici din zid - necatolice - , altfel ele erau demolate . Aceasta reiese si din Arhivele Județului Arad - Doc. 135 , Fasc. 5/1756. Prima biserica din Pilu a fost din lemn , fiind menționata in anul 1777 , ca fiind ,, o biserics schismatica “ - ortodoxa . [ARHITECTURA. PLAN, DIMENSIUNI, MATERIALE DE CONSTRUCŢIE] S-a aprobat zidirea unei biserici din caramida , după cum reiese din documentul ,, Incluta Sedes Universitas “ - Pilu Mare , 22 Mai 1784 . {a fost zidita pe locul unui cimitir , deoarece au fost scoase la iveala schelete omenesti}. La 4 august 1785 Comitatul Arad înaintează guvernului Ungariei spre aprobare cererea locuitorilor comunei, iar guvernul Ungariei emite la 22 august 1785 un document nr. 21842, prin care aproba zidirea bisericii din Pilu – existenta

pana azi. Biserica a fost renovata in anul 1926 – reparat acoperișul cu tabla cat si turnul - tot din tabla. A doua renovare a avut loc in anul 1947 – reparații exterioare - tencuiri, globul si crucea … si au fost montate clopotele mari - din donații : ex: Pantos David Cismasu , Petru Mirgu si Popovici Iosif – Sirvianu. [PICTURA] Pictura a fost efectuată de profesorul Toader Iulian şi fiul - în tempera. [OBIECTE VECHI DE CULT, MANUSCRISE ŞI CĂRŢI VECHI] Nu deţine. [ŞIRUL PREOŢILOR] Primul preot a fost Milos Nicolae în 1334, menționat in : „socotelile lui Iacob al lui Berengariu şi Raimund de Bonafato, strângătorii dijmelor pe 6 ani (1332-1337), din Regatul Ungariei , fără a se cunoaşte ritul slujbelor; şirul de preoţi începe pe la sfârşitul sec. al – XVII-lea, amintind pe preotul Ursuţ Simion, preotul Ghervasie Popovici si preotul Florea Popovici, care au păstorit fiecare circa 20 de ani; înaintea lor este amintit preotul Pero care a slujit 2 ani; Preotul Ghervasie Popovici este amintit la anul 1700. În 1791 erau amintiţi preoţii Ioan Dehelean şi Teodor Popovici. La 26 august 1794 pleacă din comuna preotul Vasile Popovici. În anul 1820 este menţionat preotul satului Dehelean Nicolae. Arhivele din protocolul naşterilor îi indică pe următorii preoţi : pr. Nicolae Iacob (1824-1854); pr. Dimitrie Mutovici (1829- 1851); pr. Dimitrie Iacob (1851-1856); pr. Ioan Dehelean (1856-1859); pr. Grigorie Grozescu (1860-1865); pr. Rat Mihai (1862-1911); pr. Gheorghe Popovici (1866-1924); pr. Ioan Jurca (1911-1953); pr. Alexandru Muntean (1925-1950). Ceilalți preoți sunt menționați in Arhivele Arhiepiscopiei Arad. Pe timpul preotului Jurca Ioan populația din comuna a cinstit amintirea eroilor căzuţi pe câmpul de lupta prin ridicarea Monumentului Eroilor - in forma unei cruci din marmura alba gravate fiind cele 55 de nume pe o placa de marmura neagra. Monumentul s-a materializat prin contribuţia bănească a văduvelor de război şi a locuitorilor din comună. Un rol important l-a avut şi societatea corală „Sf. Gheorghe " din localitate ; beneficiile serbarilor au fost varsate in acest fond. Actualul preot Motiu Traian a primit aprobare de a zidi o biserica noua : in 2014 s-a turnat fundația, iar in 2015 s-au zidit pereții bisericii , turnându-se toți pilonii si prima centura. [CÂNTĂREŢI ŞI EPITROPI DE SEAMĂ] Nu este cazul.

C. CIMITIRUL. Biserica are 2 cimitire în care au fost ridicate 2 cruci de granit, a treia in fata bisericii iar a patra la marginea de sud a comunei.

D. ACTIVITĂŢI CULTURALE ŞI FILANTROPICE ÎN TRECUT. Nu este cazul

E. PROFILUL ACTUAL AL PAROHIEI. Biserica si credincioșii Parohiei Pilu au contribuit an de an la Fondul Filantropia; totodată au fost ajutate familiile sărace din Pilu: au primit asistenta religioasa – boteze, înmormântări – gratuit, cât şi contribuţia la nevoile din străinătate.

F. DATELE DE CONTACT ALE PAROHIEI. [HRAM] „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil”, [ADRESA], Comuna Pilu, nr. 152, [OFICIUL PAROHIAL] Nu are telefon şi site oficial.

BIBLIOGRAFIE: Arhiva Parohiei.